

Вплив психоекономічної депривації викладачів вищої школи на їх емоційне вигорання

Ю. М. Терлецька

Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів, Україна
Corresponding author. E-mail: yulianysya@i.ua

Paper received 18.07.2016; Accepted for publication 29.07.2016.

Анотація. Розглядається вплив психоекономічної депривації викладачів вищої школи сучасного українського суспільства на їх емоційне вигорання. На основі результатів емпіричного дослідження виявлено, що психоекономічна депривація викладачів вищої школи є чинником, який суттєво сприяє розвитку в них емоційного вигорання.

Ключові слова: психоекономічна депривація, базова психоекономічна депривація, нормативна психоекономічна депривація, відносна психоекономічна депривація, емоційне вигорання.

Вступ. 2016 рік. В Україні продовжується системна криза. Уряд узяв курс на жорстку економію державних матеріальних ресурсів. У три рази знецінилася гривня. У багато разів зросли комунальні послуги, а з ними й ціни, в тому числі й на товари першої необхідності. Одним словом, матеріальне становище громадян України значно погіршилося. Це стосується й викладачів вищих навчальних закладів (ВНЗ) України. Їхня платня на цей час є низькою. Її порівняння з передовими країнами Європи лише підсилює негативні емоції. Не дивно, що вони шукають додаткового заробітку, щоб матеріально забезпечити сім'ю. Разом з цим, у деяких викладачів ВНЗ прослідковується прохолодне ставлення до професійно-педагогічної діяльності, що свідчить про перебіг у них емоційного вигорання. Все це разом негативно впливає на ефективність їх професійної діяльності. Щоб запобігти цьому, необхідно вивчити явище психоекономічної депривації викладачів вищої школи та їх емоційного вигорання. Це дозволить розробити адекватні заходи щодо їх попередження й усунення.

Короткий огляд публікацій за темою. Аналіз праць з проблем професійної діяльності викладачів вищої школи (ВВШ) свідчить, що питання впливу психоекономічної депривації на їх емоційне вигорання у прямій постановці загалом не ставилося. Справа в тому, що до цього часу дослідження і самої психоекономічної депривації, і її впливу на поведінку та діяльність людини знаходяться на початковому етапі. Уточнимо, що ні у психологічних енциклопедіях, ні у психологічних словниках про психоекономічну депривацію не написано ні слова. Як правило, досліджувався вплив соціально-економічних та економічних чинників на життєдіяльність ВВШ. Але їх вплив, навіть негативний, не завжди спричиняє психоекономічну депривацію особистості.

Загалом, у науці відносно недавно появилось поняття «економічна депривація» [1; 4; 8 та ін.], під якого розуміють незадоволення матеріальних потреб. Наприклад, Л. Кияшко і Н. Полетаєва тлумачать її як «тривале недостатнє задоволення матеріальних потреб, що є не тільки фундаментом розвитку вищих потреб особистості (у самоактуалізації, самовдосконаленні та ін.), а й простим забезпеченням фізичного виживання людини (вітальні потреби)» [8, с. 26].

Дослідження нами психоекономічної депривації ведеться з 2007 року. За цей час ми ґрунтовно вивчи-

ли сутність і зміст, які вкладені в поняття «економічна депривація», і прийшли до нового поняття – «психоекономічна депривація», котре, на нашу думку, більшою мірою відповідає психологічній сутності депривації.

Вивчення літератури також свідчить, що фактично питання про психоекономічну депривацію людини першими підняли не психологи, а дослідники кримінології, юридичної психології, девіантології, соціології та ін., оскільки економічні (матеріальні) потреби є базовими, і найчастіше штовхають людей до вчинків і поведінки, котрі відхиляються від норм (моральних, соціальних, правових та ін.). Тому власне вони виявили інтерес до того, як на поведінку й діяльність людини впливає переживання нею незадоволення економічних потреб.

Щодо поняття «емоційне вигорання викладачів вищої школи», то воно тісно пов'язано з професійною деформацією, котру вивчала низка дослідників, серед яких В. В. Бойко [2; 3], Н. С. Водоп'янова [5; 6], А. Ленгеле [9], В. С. Орел [11], Т. В. Форманюк [16], Н. О. Чепелева [17] та ін. Аналіз цих та ін. праць свідчить, що професійна деформація найчастіше виникає внаслідок розвитку в особистості синдрому вигорання, який на сьогоднішній день уходить до Міжнародної класифікації хворіб (МКХ-10). У класифікаційній рубриці «Проблеми, пов'язані з труднощами подолання життєвих ускладнень» його можна знайти під номером Z73.0. Згідно з визначенням ВООЗ (2001), «синдром вигорання – це фізичне, емоційне чи мотиваційне виснаження, що характеризується порушенням продуктивності праці й стомленістю, безсонням, зниженням імунітету, а також вживанням алкоголю та інших психоактивних речовин з метою отримання тимчасового полегшення, яке має тенденцію до розвитку фізіологічної залежності та (у багатьох випадках) суїцидальної поведінки» [10, с. 360-362].

Однак, багато аспектів, які стосуються, як сутності та змісту психоекономічної депривації, так і її впливу на поведінку й діяльність людей, залишаються не дослідженими. Фактично ніхто не досліджував вплив психоекономічної депривації на емоційне вигорання ВВШ, хоча останнє явище вивчалось низкою дослідників, у тому числі й Н. О. Чепелевою [17].

Мета нашого наукового пошуку: виявити та експериментально перевірити вплив психоекономічної депривації, яку переживають викладачі вищої школи

сучасного українського суспільства, на їх емоційне вигорання.

Матеріали і методи. Ми спираємося на проведені нами дослідження економічної та психоекономічної депривації, а також їхнього впливу на поведінку і діяльність людей [4; 12; 13; 14; 15]. Оскільки психоекономічна депривація є видом психічної депривації, то вона відображає її голову сутність. Нами доведено, що психоекономічна депривація особистості – це або відсутність або недорозвинення, або несформованість, або викривлення, або руйнування відповідних параметрів складових її психіки, внаслідок незадоволення нею економічним становищем і/чи матеріальних потреб для бажаної чи реальної нормальної життєдіяльності та розвитку.

Під потребами для реальної нормальної життєдіяльності ми розуміємо такі, задоволення яких забезпечує функціонування людини, тобто підтримання умов, необхідних для продовження життєдіяльності (власної і/або інших людей), для здійснення діяльності та поведінки (власної і/або інших людей), для збереження всього наявного і досягнутого. Економічні потреби для бажаної життєдіяльності – це такі, які б задовольнили бажаний для людини рівень життя. Часто такі потреби виникають внаслідок порівняння свого матеріального стану з матеріальним станом інших людей (сусідів, родичів, знайомих, співробітників, чиновників тощо). Таке порівняння може викликати як позитивні, так і негативні емоції.

Психоекономічну депривацію з позицій психології ми поділяємо на такі підвиди: базову, нормативну і відносну.

Базова психоекономічна депривація полягає у реальній відсутності або обмеженні можливості задоволення базових потреб (їжі, тепла, гігієни тіла) внаслідок відсутності певного набору продуктів харчування, одягу, житла, побутових умов та ін.

Нормативна психоекономічна депривація – це відсутність або обмеження можливості задоволення потреб в освіті, медицині, здоров'ї, екології, технічних і транспортних засобах та ін.

Відносна психоекономічна депривація виявляється у неможливості задоволення матеріальних потреб, котрих бажає і на котрі претендує людина або в силу свого соціального статусу, або внаслідок порівняння себе з іншими, більш багатими членами суспільства.

Далі, на основі вивчення праць В. В. Бойка [2; 3], Н. Є. Водоп'яної [5; 6], А. Ленгеле [9], В. Є. Орела [11], Т. В. Форманюка [16], Н. О. Чепелевої [17] та ін., нами уточнено поняття «емоційне вигорання викладачів вищої школи». Проте в цих працях виявлено різні підходи до тлумачення вигорання: професійного, психологічного, емоційного тощо. На сьогодні також нема чіткого розмежування понять «синдром вигорання», «психічне вигорання», «психологічне вигорання», «професійне вигорання», «емоційне вигорання», «емоційне виснаження», «професійне виснаження» та ін., їх ієрархічності, підпорядкованості тощо. А їхні тлумачення за сутністю й наслідками впливу часто подібні.

Ми приєднуємося до думки В. В. Бойка, що емоційне вигорання є первинним поняттям. Учений пропонує розглядати структуру синдрому емоційного вигорання як таку, що становить собою послідовність

перебігу трьох фаз: 1) напруження: переживання психотравмуючих обставин, незадоволеність собою, «загнаність у клітку», тривоги і депресію; 2) резистенцію: неадекватний вибір емоційного реагування, емоційно-моральну дезорієнтацію, розширення сфери економії емоцій, редуцію професійних обов'язків; 3) виснаження: емоційний дефіцит, емоційна відстороненість, особистісна відстороненість (деперсоналізацію), психосоматичні та психовегетативні порушення. Дослідник виявив такі особистісні фактори розвитку синдрому емоційного вигорання як схильність до: емоційної холодності, інтенсивного переживання негативних обставин у професійній діяльності, слабкої мотивації емоційної віддачі у професійній діяльності [2].

Найпоширенішою класифікацією симптомів емоційного вигорання є їх поділ на три основні групи: психофізичні, соціально-психологічні й поведінкові. До психофізичних симптомів професійного вигорання відносяться почування постійної втоми (симптом хронічної втоми), почування емоційного й фізичного виснаження, зниження сприйнятливості й реактивності на зміни зовнішнього середовища, загальна астенизація, постійний загальмований, сонливий стан, помітне зниження зовнішньої та внутрішньої сенсорної чутливості та ін.; до соціально-психологічних симптомів – байдужість, нудьга, пасивність і депресія (знижений емоційний тонус, відчуття пригніченості); підвищена дратівливість на незначні, дрібні події; часті нервові «зриви» (спалахи невмотивованого гніву або відмова від спілкування, «заглиблення у свій внутрішній світ»); постійне переживання негативних емоцій, для яких в зовнішній ситуації причин немає (почування провини, образи, підозрливості, сорому, скутості); почування неусвідомленого неспокою й підвищеної тривожності та ін.; до поведінкових симптомів – почування, що робота стає все огиднішою, а виконувати її – все важче; почування зневіри в покращення, зниження ентузіазму до роботи, байдужість до результатів; невиконання важливих, пріоритетних завдань і «затримка» на дрібних деталях; дистанціювання від студентів тощо [3].

Загалом сучасній науці відомі три моделі «вигорання». Згідно першої моделі, «вигорання» – стан фізичного та психічного виснаження, котрий викликаний тривалим перебуванням в емоційно перевантажених ситуаціях.

Друга модель описує «вигорання» як двомірний конструкт, який складається з емоційного виснаження і деперсоналізації, що виявляється у зміні ставлення або до себе, або до оточуючих.

Третя модель синдрому «вигорання» належить американським дослідникам К. Маслач і С. Джексон. Її розуміють як синдром емоційного виснаження, деперсоналізації та редуції особистісних досягнень [7].

Для визначення впливу психоекономічної депривації ВВШ на їх емоційне вигорання ми провели емпіричне дослідження в Національному університеті «Львівська політехніка».

Для отримання більш точних результатів рівні розвитку і психоекономічної депривації ВВШ, і їх емоційного вигорання ми визначили за семирівневою шкалою, виділивши в ній такі: дуже високий,

високий, вище середнього, середній, нижче середнього, низький і дуже низький.

Ми висунули гіпотезу, що психоекономічна депривація ВВШ суттєво сприяє їх емоційному вигорянню.

Далі за апробованою й стандартизованою авторською методикою («Методика визначення психоекономічної депривації та її підвидів у дорослих», яка розроблена нами на основі визначення критеріїв і чинників, що характеризують прояв психоекономічної депривації [14]) з числа досліджуваних викладачів ми відібрали 54 особи, в котрих була наявна психоекономічна депривація в межах нижче середнього, середнього, вище середнього, високого і дуже високого рівнів її вираження (контрольна депривована група (КДГ)), і 54 особи, в котрих психоекономічна депривація була на дуже низькому або низькому рівнях, що може вважатися нормою, тобто відсутністю її впливу на їх поведінку і професійну діяльність (контрольна група (КГ)).

Для виявлення рівнів емоційного вигорання ВВШ КДГ і КГ ми застосували методику визначення «синдрому вигорання» в професійній діяльності (варіант 2 для учителів, викладачів, тренерів, що адаптований Н. Є. Водоп'яновою) [6].

У дослідженні застосовані методи аналізу, синтезу, порівняння, абстрагування й групування, а також кореляційного та багатофакторного регресивного аналізу.

Результати та їх обговорення. Виявлено, що в сучасному українському суспільстві частина ВВШ переживає психоекономічну депривацію, внаслідок незадоволення економічним становищем держави, родини і/чи матеріальних потреб для бажаної чи реальної нормальної життєдіяльності та розвитку.

В Україні еквівалентом багатства, матеріальної забезпеченості людини виступають гроші, готівкою чи у формі рухомого й нерухомого майна, коштовностей тощо і, навіть, посад. На нашу думку, сама бідність автоматично не спричиняє психоекономічну депривацію людини. Це відбувається лише тоді, коли людина усвідомлює й переживає наявний економічний стан своєї держави, родини, неможливість задовольнити свої матеріальні потреби. І багач, маючи 100 мільйонів, може переживати економічну депривацію, якщо він вважає таке економічне становище явно незадовільним, оскільки прагне мати 100 мільярдів.

Разом з цим, психоекономічна депривація людини також залежить і від її ставлення до економічного становища держави і/чи економічного (матеріального) становища інших людей та свого власного.

Отже, критеріями психоекономічної депривації особистості є також і незадоволеність економічною сферою держави, і суб'єктивна незадоволеність власним економічним (матеріальним) становищем, і неусвідомлена нестача матеріальних засобів, яка впливає на параметри складових психіки та її функціонування.

Результати емпіричного дослідження засвідчили, що психоекономічну депривацію ВВШ КДГ переживають на: дуже високому рівні вираження – 7 (12,9%) осіб, високому – 10 (18,5%) осіб, вище середнього – 24 (44,4%) осіб, середньому – 11 (20,4%) осіб, нижче середнього – 1 (1,9%) осіб і низькому – 1 (1,9%) особа. Разом кількість ВВШ КДГ, котрі переживають психоекономічну депривацію на дуже

високому, високому, вище середнього і середньому рівнях вираження, становить 52 (96,3%) особи.

Найбільш виражено ВВШ КДГ переживають нормативну психоекономічну депривацію, другою за величиною вираження є відносна психоекономічна депривація і третьою – базова психоекономічна депривація.

Загалом це означає, що ВВШ КДГ не можуть повністю задовольнити потреби першої необхідності, тобто в їжі, одязі, теплі, гігієні тіла та ін.; в освіті, медичному обслуговуванні, збереженні фізичного здоров'я, технічних і транспортних засобах та ін.; в бажаних матеріальних благах, що є в інших людей – більш багатих, які іноді за соціальним статусом, освітою знаходяться нижче, ніж ВВШ.

Все це є ґрунтом для розвитку у ВВШ емоційного вигорання, яке являє собою процес утрати ним позитивних емоцій, фізичної та інтелектуальної активності, емоційного контакту зі студентами, колегами та іншими людьми й одночасно процес розвитку байдужості до їх проблем, емоційної холодності у стосунках з ними, ригідності, почувань утоми, спустошеності, розчарованості, деформації особистісних властивостей та якостей.

Під час дослідження ми встановили, що емоційне вигорання ВВШ виявляється як інтегрована єдність емоційного виснаження, деперсоналізації та редукції особистісних досягнень.

Емоційне виснаження ВВШ виявляється в утраті ними позитивних емоцій та емоційного контакту зі студентами і колегами, у втомі, байдужості до їх проблем, емоційній холодності у стосунках з ними, ригідності, спустошеності, розчарованості, в появі негативних установок щодо професійної діяльності та життя загалом.

Деперсоналізація ВВШ виявляється в деформації їх особистісних властивостей та якостей, стосунків, почуттів, установок, «Я-образу», мотивації, складових свідомості й самосвідомості тощо.

Редукція особистісних досягнень ВВШ, передусім, виявляється в ревізії, переоцінці, переосмисленні своїх професійних досягнень і успіхів, життєвих цінностей, установок, самої професії, доцільності її вибору тощо, що призводить, зазвичай, до негативної оцінки самого себе, своєї професійної діяльності, досягнень та успіхів тощо.

Застосувавши методику визначення «синдрому вигорання» в професійній діяльності (варіант 2 для учителів, викладачів, тренерів, що адаптований Н. Є. Водоп'яновою) [6], ми виявили рівні емоційного вигорання ВВШ КДГ і КГ.

Власне за допомогою цієї методики ми виявили наявність у ВВШ КГ і КДГ емоційного виснаження, деперсоналізації та редукції особистісних досягнень. Аналіз свідчить, що емоційне виснаження більшою мірою наявне у ВВШ КДГ, ніж у ВВШ КГ. Так, у ВВШ КДГ воно виявляється на дуже високому, високому і вище середнього рівнях розвитку в 36 (66,7%) осіб, на середньому рівні розвитку – в 9 (16,7%) осіб, на нижче середнього і низькому рівнях розвитку – в 9 (16,7%) осіб. У цей самий час у ВВШ КГ емоційне виснаження на дуже високому, високому, вище середнього і середньому рівнях розвитку наявне лише у 18 (33,3%) осіб, що на 27 (50%) менше,

ніж у ВВШ КДГ на цих рівнях розвитку. Отже, у ВВШ КГ емоційне виснаження значно менше, ніж у ВВШ КДГ.

Це саме стосується й деперсоналізації, й редукції особистісних досягнень ВВШ КГ і КДГ. Так, деперсоналізація у ВВШ КДГ на дуже високому, високому, вище середнього і середньому рівнях розвитку наявна у 36 (66,7%) осіб, а у ВВШ КГ – у 13 (24,1%) осіб, що на 23 (42,6%) менше, ніж у КДГ на цих самих рівнях розвитку. Отже, у ВВШ КГ деперсоналізація значно менша, ніж у ВВШ КДГ.

Редукція особистісних досягнень також у ВВШ КДГ на дуже високому, високому, вище середнього і середньому рівнях розвитку наявна у 45 (83,3%) осіб, а у ВВШ КГ – у 19 (35,1%) осіб, що на 26 (48,1%) менше, ніж у КДГ на цих самих рівнях розвитку. Отже, у ВВШ КГ редукція особистісних досягнень значно менша, ніж у ВВШ КДГ.

Таким чином, психоекономічна депривація ВВШ суттєво спричиняє їх емоційне виснаження, деперсоналізацію і редукцію особистісних досягнень, тобто емоційне вигорання.

Далі нами здійснено кореляційний аналіз. Він показав, що значимий позитивний зв'язок спостерігається між психоекономічною депривацією та емоційним виснаженням ($rs=0,627$, $p\leq 0,01$), між психоекономічною депривацією і редукцією особистісних досягнень ($rs=0,532$, $p\leq 0,01$). Це означає, що із підвищенням рівня розвитку психоекономічної депривації, відбувається значне підвищення рівня розвитку редукції особистісних досягнень та емоційного виснаження. Також виявлений позитивний помірний зв'язок між психоекономічною депривацією і деперсоналізацією ($rs=0,361$, $p\leq 0,01$). Це означає, що із підвищенням показників психоекономічної депривації помірно підвищується рівень розвитку деперсоналізації.

Проте наявність кореляційного зв'язку між психоекономічною депривацією і емоційним вигоранням ВВШ є недостатнім доказом того, що саме психоекономічна депривація негативно впливає на неї. Для

того, щоб перевірити, чи впливає психоекономічна депривація на емоційне вигорання ВВШ, нами здійснений багатофакторний регресивний аналіз. Обчислено коефіцієнти багатофакторної кореляції (КБК) між факторами психоекономічної депривації та емоційного вигорання ВВШ з достовірністю ($p\leq 0,05$). На основі КБК обчислили коефіцієнт багатофакторної детермінації (КБД), який дорівнює КБК у квадраті (R^2). Для факторів психоекономічної депривації $R^2=0,274$, що вказує на залежність емоційного вигорання ВВШ від них на 27,4%. Така відсоткова вага свідчить про те, що психоекономічна депривація ВВШ чинить суттєвий негативний вплив на їх емоційне вигорання.

Висновки. Психоекономічна депривація особистості викладача вищої школи – це або відсутність, або недорозвинення, або несформованість, або викривлення, або руйнування відповідних параметрів складових її психіки, внаслідок незадоволення нею економічним становищем і/чи матеріальних потреб для бажаної чи реальної нормальної життєдіяльності та розвитку.

Емоційне вигорання викладача вищої школи – процес утрати ним позитивних емоцій, фізичної та інтелектуальної активності, емоційного контакту зі студентами, колегами та іншими людьми й одночасно процес розвитку байдужості до їх проблем, емоційної холодності у стосунках з ними, ригідності, почувань утоми, спустошеності, розчарованості, деформації особистісних властивостей та якостей.

Підтвердилася наша гіпотеза, що психоекономічна депривація особистості викладача вищої школи сучасного українського суспільства впливає на його емоційне вигорання, спричиняє його розвиток.

Подальших розвідок у даному напрямі потребують питання впливу психоекономічної депривації викладачів вищої школи на їх емоційне вигорання залежно від віку, педагогічного стажу, статі, індивідуально-психологічних якостей, рівня розвитку в них емоційного та соціального інтелекту, в період життєвих криз тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бартол К. Психология криминального поведения / Курт Бартол. – СПб. : Прайм-ЕВРОЗНАК, 2004. – 352 с.
2. Бойко В.В. Синдром «эмоционального выгорания» в профессиональном общении / В.В. Бойко. – СПб. : Питер-Пресс, 1999. – 105 с.
3. Бойко В.В. Энергия эмоций: [2-е изд., доп. и перераб.] / В.В. Бойко. – СПб. : Питер, 2004. – 474 с.
4. Варій Ю.М. Вплив економічної депривації на поведінку молоді // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія психологічна. Збірник наукових праць / Головний редактор В.Л. Ортинський. – Львів : ЛьвДУВС, 2009. – Вип. 2. – С. 18–31.
5. Водопьянова Н.Е. Психическое «выгорание» и качество жизни / Н.Е. Водопьянова, Е.С. Старченкова // Психологические проблемы самореализации личности. – СПб. : Изд-во СПб. ун-та, 2002. – Вып. 6 – С. 11–25.
6. Водопьянова Н.Е. Синдром выгорания: диагностика и профилактика / Н.Е. Водопьянова, Е.С. Старченкова. – [2-е изд.] – СПб. : Питер, 2005. – 336 с.
7. Диагностика профессионального «выгорания» (К. Маслач, С. Джексон) / Н.П. Фетискин, В.В. Козлов, Г.М. Мануйлов // Социально-психологическая диагностика развития личности и малых групп. – М., 2002. – С. 360–362.
8. Кияшко Л.А. Психологічні аспекти соціальної інерції в умовах економічної депривації / Л.А. Кияшко, Н.А. Полетаєва // Проблеми загальної та педагогічної психології : зб. наук. пр. Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України./ За ред. Максименка С.Д. – К. : 2003, Т.ІУ, ч.5. – С. 124–130.
9. Лэнгеле А. Эмоциональное выгорание с позиции экзистенциального анализа / А. Лэнгеле // Вопросы психологии. – 2008. – № 2. – С. 3–16.
10. Міжнародна статистична класифікація хвороб та споріднених проблем охорони здоров'я. Десятий перегляд. – К. : Здоров'я, 2001. – Т. 3. – 817 с.
11. Орел В. Е., Феномен «выгорания» в зарубежной психологии: эмпирические исследования / В.Е. Орел // Журнал практической психологии и психоанализа. – 2001 – №3. – С. 69.
12. Терлецька Ю.М. Вплив економічної депривації на професійно-педагогічну діяльність науково-педагогічних працівників / Ю.М. Терлецька // Актуальні проблеми

- психології: зб. наук. пр. Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. – Том. X. Психологія навчання. Генетична психологія. Медична психологія. – Вип. 22. – К.: ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2012. – С. 826–835.
13. Терлецька Ю.М. Економічна депривація як чинник впливу на культуру управління // Збірник тез науково-практичної конференції "Культура управління в системі розвитку економіки України", 05 березня 2013 р. [Текст]. – Львів : "СПОЛОМ", 2013. – С. 134–136.
 14. Терлецька Ю.М. Вплив соціальної та економічної депривації науково-педагогічних працівників на їх професійну діяльність: дис. ... канд. психол. наук: спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» / Юліана Миронівна Терлецька; Національний університет «Острозька академія». – Острог, 2014. – 356 с.
 15. Терлецька Ю.М. Психічна депривація науково-педагогічних працівників // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія психологічна: збірник наукових праць / головний редактор М.Й. Варій. – Львів : ЛьвДУВС, 2011. – Вип. 1. – С. 134–144.
 16. Форманюк Т.В. Синдром "емоціонального сгорання" как показатель профессиональной дезадаптации учителя / Т.В. Форманюк // Вопросы психологии. – 1994. – № 6. – С. 57–64.
 17. Чепелева Н.А. Психологические особенности эмоционального выгорания преподавателей высших учебных заведений: дис. ... канд. псих. наук: 19.00.01/ Н.А. Чепелева; Краматорский экономико-гуманитарный институт. – Краматорск, 2010. – 195 с.

REFERENCES

1. Bartol K. *Psychology of Criminal Behavior* / Curt Bartol. – St. Petersburg : Prime-EUROSIGN, 2004. – 352 p.
2. Boyko V.V. Syndrome of "emotional burnout" in the professional communication / V.V. Boyko. – St. Petersburg : Peter-Press, 1999. – 105 p.
3. Boyko V.V. Energy of emotions: [2nd ed.] / V.V. Boyko. – St. Petersburg : Peter, 2004. – 474 p.
4. Varyj Y.M. Influence of economic deprivation on the behavior of young people // Scientific journal of Lviv State University of Internal Affairs. Psychological series. Collection of scientific works / Chief editor V.L. Ortynskyj. – Lviv : Lviv State University of Internal Affairs, 2009. – Issue. 2. – P. 18–31.
5. Vodopjanova N.E. Psychological "burnout" and quality of life / N.E. Vodopjanova, E.S. Starchenkova // Psychological problems of self realization of a personality. – St. Petersburg : St. Petersburg University Press, 2002. – Issue 6 – P. 11–25.
6. Vodopjanova N.E. Syndrome of burnout: diagnosis and prevention / N.E. Vodopjanova, E.S. Starchenkova. – [2nd ed.] – St. Petersburg : Peter, 2005. – 336 p.
7. Diagnosis of professional burnout (K. Maslach, S. Jackson) / N.P. Fetiskin, V.V. Kozlov, G.M. Manuilow // Socio-psychological diagnosis of personality and small groups development. – M., 2002. – p. 360–362.
8. Kyiashko L.A. Psychological aspects of social inertia in the economic deprivation / L.A. Kyiashko, N.A. Poletaieva // Problems of general and educational psychology : collection of scientific works of G.S.Kostyuk Institute of Psychology of the NAPS of Ukraine / Edited by S. D. Maximenko. – K. : 2003, Vol.IY, part 5. – P. 124–130.
9. Lengele A. Emotional burnout in existential analysis / A. Lengele // Questions of psychology. – 2008. – № 2. – P. 3–16.
10. International statistical classification of diseases and related health problems. Tenth revision. – K. : Health, 2001. – Vol. 3. – 817 p.
11. Orel V. E. The phenomenon of " burnout " in foreign psychology : Empirical Research / V.E. Orel // Journal of Applied Psychology and Psychoanalysis. – 2001 – №3. – P. 69.
12. Terletska Y.M. The impact of economic deprivation on professional teaching career of scientific teaching staff / Y.M. Terletska // Actual problems of psychology : collection of scientific works of G.S.Kostyuk Institute of Psychology of the NAPS of Ukraine. – Vol. X. Psychology of learning. Genetic Psychology. Medical Psychology. – Issue. 22. – K.: SOE "Information and analytical agency", 2012. – P. 826–835.
13. Terletska Yu.M. Economic deprivation as a factor of influence on the culture of management // Collection of abstracts of scientific-practical conference "Management culture in the system of economic development of Ukraine", March 05, 2013. [Text]. – Lviv : Spolom publishing house, 2013. – P. 134–136.
14. Terletska Yu.M. The impact of social and economic deprivation of scientific and teaching staff on their professional activity : dissertation ... of a candidate of psychological sciences: spec. 19.00.07 "Educational and developmental Psychology" / Yuliana Myronivna Terletska; National University "Ostroh Academy". – Ostroh, 2014. – 356 p.
15. Terletska Yu.M. Psychological deprivation of scientific and teaching staff // Scientific journal of Lviv State University of Internal Affairs. Psychological series: collection of scientific works / chief editor M.Y. Varyj. – Lviv : Lviv State University of Internal Affairs, 2011. – Issue. 1. – P. 134–144.
16. Formaniuk T.V. Syndrome of "emotional burnout" as an indicator of teacher's professional maladjustment / T.V. Formaniuk // Questions of Psychology. - 1994. - № 6. - P. 57–64.
17. Chepeleva N.A. Psychological characteristics of emotional burnout in lecturers of higher educational institutions: dissertation ... of a candidate of psychological sciences: 19.00.01/ N.A. Chepeleva; Ukraine Kramatorsk Institute of Economics and Humanities. – Kramatorsk, 2010. – 195 p.

The impact of psychological and economic deprivation of scientific and teaching staff on their emotional burnout Terletska Y.

Abstract. The article deals with the influence of psychological and economic deprivation of high school lecturers of the modern Ukrainian society on their emotional burnout. The results of the empirical research have revealed that psychological and economic deprivation of high school lecturers is a factor which contributes the development of their emotional burnout.

Keywords: psychological and economic deprivation, basic psychological and economic deprivation, normative psychological and economic deprivation, relative psychological and economic deprivation, emotional burnout.

Влияние психоэкономической депривации преподавателей высшей школы на их эмоциональное выгорание

Ю. М. Терлецкая.

Аннотация. Рассматривается влияние психоэкономической депривации преподавателей высшей школы современного украинского общества на их эмоциональное выгорание. Исходя из результатов эмпирического исследования, обнаружено, что психоэкономическая депривация преподавателей высшей школы есть фактором, который существенно способствует развитию в них эмоционального выгорания.

Ключевые слова: психоэкономическая депривация, базовая психоэкономическая депривация, нормативная психоэкономическая депривация, относительная психоэкономическая депривация, эмоциональное выгорание.